

- основы. – М.: Академический проект, 2003. – 268 с.
3. Гуткина Н.И. Психологическая готовность к школе. – СПб.: Питер, 2004. – 214 с.
 4. Катаева А.А., Стребелева Е.А. Дошкольная олигофренопедагогика. – М.: Просвещение, 1988. – 261 с.
 5. Марцинковская С.Д. Диагностика психического развития детей. Пособие по практической психологии. – М.: ЛИНКА-ПРЕСС, 1997. – 176 с.
 6. Питерси М., Трилор Р. Программа ранней педагогической помощи детям с отклонениями в развитии. – М.: Ассоциация Даун Синдром, 1997. – 134 с.
 7. Тарасун В.В. Морфологічна готовність дітей з особливостями у розвитку дошкільного навчання: діагностика і формування. Монографія. – К.: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. – 299 с.

Mental and motor development in children with Down syndrome. Cognitive and learning profiles in children with Down syndrome.

Keywords: children with Dawn syndrome, psychomotor development, genetic disorders, psychomotor profile.

Отримано 18.9. 2013

УДК 376.1-053.67:37.013.42

*І.Г. Саранча
В.Л. Довгаленко*

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ВМІНЬ ТА НАВИЧОК ДІТЕЙ-ІНВАЛІДІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ТУРОТЕРАПІЇ В УМОВАХ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ

У статті розглядається програмний зміст і методика впровадження туротерапії на базі Вінницького центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Промінь».

Ключові слова: соціалізація, реабілітаційний центр, життєва компетентність, навички соціальної поведінки, громадські місця.

В статье рассматривается программное содержание и методика внедрения туротерапии на базе Винницкого центра социальной реабилитации детей-инвалидов «Промінь».

Ключевые слова: соціалізація, реабілітаційний центр, життєва компетентність, навички соціального поведіння, громадські місця.

Прагнення України приєднатись до європейської спільноти сприяє поступовому формуванню міжнародних підходів та стандартів у всіх сферах діяльності суспільства, зокрема у сфері надання спеціальних послуг. Одним із виявів такої тенденції є повільне, але невпинне просування ідеї деінституалізації послуг для дітей-інвалідів.

На даному етапі розвитку соціальної реабілітації та корекційної педагогіки гостро постають питання розробки та практичного впровадження методик інтегрованого навчання та соціальної адаптації дітей-інвалідів.

В організації навчально-реабілітаційного процесу з дітьми-інвалідами, спрямованого на соціальну інтеграцію, від педагога вимагається наявність фасілітаторських здібностей: вміння розуміти дітей, своєчасно підтримувати і їх, і їхніх батьків, підбадьорювати, стимулювати, надихати та включати у взаємодію. Для цього педагог повинен знати причини та наслідки інвалідизації дитини, усвідомлювати необхідність у процесі формування знань і вмінь опиратись на менш ушкоджені або збережені ланки їхньої особистості, вміти одночасно і допомагати, і вимагати, бути лагідним і рішучим, фіксувати увагу не на промахах і помилках, а на досягненнях, проявляти оптимізм і підтримувати віру у можливості дитини. Також педагог повинен бути провідником дитини у сучасному суспільстві. Кожна дитина-інвалід має право на навчання, відпочинок, гідне життя так само, як і всі інші люди.

Метою статті є представлення методичних рекомендацій проведення занять з туротерапії з метою формування соціальних умінь та навичок дітей-інвалідів (з досвіду роботи Вінницького центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Промінь»).

Результативність соціальної адаптації та формування соціальної компетентності дітей-інвалідів в умовах центрів соціальної реабілітації дітей-інвалідів напряму залежить від реалізації працівниками центрів умов соціалізації дітей-інвалідів та дотримання принципів соціально-реабілітаційної діяльності.

На думку А.Г. Шевцова, одним із найбільш багатогранних явищ у системі понять із сфери комплексного соціального реабілітування є феноменом соціокультурної реабілітації [9, с. 211].

Отже, в літературі поняття «соціокультурне реабілітування особи з інвалідністю» слід визначити як «...комплекс заходів і процесів, що мають на меті допомогти інваліду досягти та підтримувати оптимальний ступінь участі в соціальних взаємозв'язках, необхідний рівень культурної компетенції і реалізації культурних інтересів і запитів, що забезпечує йому засоби для позитивних змін образу життя і

якнайповнішу інтеграцію в суспільство за рахунок розширення рамок його незалежності» [9, с. 211].

Науковці виділяють такі основні напрями соціокультурного реабілітування осіб з інвалідністю:

1) просвітній напрямок, метою якого є усунення культурних недоліків існуючих взаємовідносин між суспільством та особами з інвалідністю;

2) дозвільний, метою якого є організація та змістовне забезпечення дозвілля для задоволення духовних та фізичних потреб осіб з інвалідністю;

3) корекційний, метою якого є повне або часткове усунення чи компенсація обмежень життєдіяльності та вторинних порушень психофізичного розвитку;

4) пізнавальний, орієнтований на опанування особами, які проходять курс реабілітації, знань та понять про реальні явища, усвідомлення ними навколишнього світу, зв'язку з людьми, які їх оточують, використання ними знань у практичній діяльності з метою перетворення світу;

5) емоційно-естетичний вплив, орієнтований на творче й естетичне освоєння людиною світу [9, с. 211].

До системи соціокультурного реабілітування можна логічно включити досить широке коло культурних закладів. Наприклад, у цьому контексті можна розглядати соціокультурну діяльність бібліотек, яка спрямована на сприяння самостійному духовному зросту та інтелектуальному самовдосконаленню, забезпеченню рівного доступу до інформації. У такій же площині соціокультурна реабілітаційна робота музейних установ, які сприяють залученню осіб з інвалідністю до культурної і природної спадщини країни.

Цілям художньо-естетичного виховання та організації дозвілля слугує робота театрів і концертних залів. У розвинутих країнах важливим елементом індивідуальних реабілітаційних програм вважається культурний туризм та соціокультурні реабілітаційні заходи з використанням рекреаційних зон.

Клуби, парки, кінотеатри та інші дозвільні заклади створюють особам з інвалідністю необхідні умови для реалізації дозвільної активності у духовній сфері та становлять систему елементів соціокультурного реабілітаційного простору.

Одним із важливих освітніх аспектів соціокультурного реабілітування дітей-інвалідів є педагогічне скерування соціокультурних технологій та їх синергетичне поєднання їх з методиками корекційно-компенсаторної роботи.

За визначенням А.Г. Шевцова, **туротерапія** – спеціально організовані туристські та екскурсійні види діяльності, які мають не тільки дозвільний, а й пізнавальний характер [9, с.213].

Реабілітаційні заняття з туротерапії включені у систему заходів

соціальної реабілітації Вінницького центру «Промінь» як такі, що забезпечують дітей-інвалідів знаннями та навичками взаємодії з соціумом, формує у них життєву компетентність.

Завдяки введенню реабілітаційних занять з туротерапії в систему заходів з соціальної реабілітації, діти-інваліди повинні оволодіти такими знаннями та вміннями:

- знати правила поведінки у громадських місцях;
- знати громадські установи міста та розуміти їхнє призначення;
- вміти висловити свою потребу;
- вміти поважати честь та гідність іншої людини;
- вміти виконувати обов'язки свідомого громадянина в сучасному суспільстві;
- розуміти перспективу власного дорослого життя;
- позитивно ставитися один до одного.

Освітньою метою реабілітаційних занять з туротерапії є ознайомлення дітей-інвалідів з міською інфраструктурою; забезпечення можливості набуття соціальних знань, формування навичок соціальної взаємодії та поведінки; розвиток вмінь висловлювати свої потреби у громадських установах; підготовка дітей-інвалідів до максимально повноцінного життя в суспільстві.

Корекційно-розвиваючою метою реабілітаційних занять з туротерапії є розвиток логічного та аналітичного мислення дітей-інвалідів, розвиток усного та письмового мовлення, формування навичок висловлювати власні потреби та конструктивно взаємодіяти з оточуючими.

Виховною метою реабілітаційних занять з туротерапії є формування у дітей навичок взаємодії з оточуючими, морально-етичних навичок поведінки у соціумі, почуття особистої гідності, поваги до інших людей, почуття відповідальності за свої вчинки, усвідомлення та виконання своїх обов'язків перед суспільством.

Основними завданнями реабілітаційних занять з туротерапії є:

- 1) розширити знання про міську інфраструктуру та її значення у житті людини;
- 2) розширити знання дітей-інвалідів про правила суспільного життя, розкрити в доступній формі зв'язки між особистими потребами окремої людини та недискримінаційним життям в суспільстві;
- 3) формувати у дітей-інвалідів вміння взаємодії у соціумі;
- 4) формувати у дітей-інвалідів перспективу власного дорослого життя;
- 5) навчити дітей-інвалідів розуміти власні потреби у повсякденному житті;
- 6) навчити дітей-інвалідів поважати права та гідність іншої людини;
- 7) формувати у дітей-інвалідів активну соціальну позицію.

Успішність засвоєння дітьми-інвалідами програмного матеріалу

здебільшого залежить від:

1. змісту та форми проведення реабілітаційного заняття, які мають узгоджуватися зі специфікою пізнавальної діяльності, станом емоційно-вольової сфери, обсягом знань, умінь і навичок, що відповідають особливим потребам дітей-інвалідів;
2. поваги вчителя до потреб кожної дитини;
3. інтересу дітей до заняття;
4. урахування індивідуальних потреб та можливостей кожної дитини;
5. активізації розумових сил і вольових зусиль дитини в процесі роботи над вирішенням навчальних завдань;
6. ситуації успіху;
7. можливостей дитини у розкритті власного потенціалу.

На заняттях діти-інваліди виконують вправи, які мають навчально-соціалізуючий характер. Наприклад, спрямовані на відпрацювання вмій висловлювати власні соціальні потреби, спілкуватися з представниками органів влади, засобами масової інформації та ін. Навчальні екскурсії проводяться для закріплення теоретичного матеріалу та формування соціальних вмій та навичок.

Також застосовувалися наочні засоби навчання (навчальні фільми, картини, плакати, фотознімки), наприклад: плакати «Мое місто», плакат «Правила спілкування», навчальний фільм «Правила безпечної поведінки у місці» та інші.

Для засвоєння програмного матеріалу з дітьми-інвалідами ми рекомендуємо використовувати такі форми роботи:

1. Рекреаційні заняття – це форма організації дітей для формування теоретичних знань та навичок соціальної організації життя. Заняття проводять в певні години по розробленому плану. Заняття будують так, щоби в процесі ознайомлення з суспільним життям здійснювався розвиток пізнавальної здатності і мови дітей, виховання інтересу до міської інфраструктури та суспільного життя.

2. Навчальна екскурсія – це основна форма організації дітей при формуванні соціальних вмій та навичок, це заняття, на якому діти опановують соціальні вміння та навички в звичайних умовах: в громадських місцях, на вулицях міста, у транспорті і т.д.

Організація занять залежить від виду роботи, пори року і можливостей дітей.

У процесі проведення реабілітаційних занять з туротерапії використовуються різні методи, а саме:

1. Словесні методи навчання (міні-лекція, розповідь, пояснення психологічна бесіда). Вони завжди застосовувалися з використанням наочності та власною діяльністю вихованця.
2. Практичні методи навчання (вправи, навчальні екскурсії, дидактичні ігри).

Діти з ДЦП мають багато проблем, які пов'язані не лише з проблемами ментальними, а й руховими обмеженнями.

Треба пам'ятати про те, що багато дітей, які мають ДЦП, можуть мати проблеми із зором, слухом. Доцільно під час проведення занять використовувати завдання на розвиток зору, слуху та мовлення. Потрібно також підбирати групові завдання та ігри для розвитку координації та орієнтації у просторі.

Для дітей, які користуються візком, треба так складати заняття, щоб їх якнайбільше залучати до групової роботи та обговорення.

Зазвичай діти, які користуються візком, потребують допомоги волонтерів чи батьків, їхньої присутності на занятті. Педагогу треба організувати заняття спільно з волонтерами та батьками дітей-інвалідів. Вони повинні разом з педагогом створювати для таких дітей атмосферу успіху, повинні підбадьорювати, заохочувати та допомагати дещо дітям робити, але так, щоб ті не відчули того, що вони роблять це не самостійно.

Для дітей із ЗПР треба детально розпланувати навчальні подорожі та рекреаційні заняття. Для таких дітей характерним є те, що в більшості з них можуть переважати процеси збудження нервової системи над процесами гальмування. Як наслідок того – велика рухливість, часте «перемикання» уваги з одного виду діяльності на інший. Такі діти перебувають у постійному русі. Вони поверхнево сприймають навколишній світ, не слухають пояснень, а відразу приступають до дій. Дехто взагалі не слухає пояснень. Або спостерігається інша картина, коли діти повільні, не сприймають пояснень чи навіть демонстрування їх.

Отож, для таких дітей рекреаційні заняття та навчальні екскурсії є важливим фактором розрядки і виплескування емоцій. На рекреаційних заняттях та навчальних екскурсіях із дітьми із ЗПР треба використовувати безпечний і цікавий інвентар, багаторазове повторювання навчального матеріалу.

Користь для дітей із ЗПР від рекреаційних занять:

1) відчуття руху всіх видів; 2) виявлення оптимальної кількості всіх збудників, які стимулюють почуття (особливо почуття дотику, рівноваги, пропріорецепції); 3) набування нових чуттєво-рухових навичок; 4) задоволення потреби контакту з іншою особою, з однолітками у групі; 5) почуття бути виконавцем; 6) пробудження потреби спонтанного і цільового руху; 7) радість (більшість дітей із тяжкими розумовими вадами не мала нагоди відчути, яку радість дає рух).

При плануванні занять для дітей із синдромом Дауна треба особливу увагу треба приділяти таким педагогічним рекомендаціям:

1. Багато хто з таких дітей має вроджені вади серця, які не завжди, та все ж таки можуть зумовлювати деякі обмеження у фізичній активності.
2. На занятті з туротерапії використовувати завдання, які розвивають

пам'ять, мислення, формують знання про кольори, різні предмети, розвивають спритність, змушують діяти гуртом, виконувати певні команди. 3. Найважливіше – створювати атмосферу успіху і не визначати переможців.

Заняття з туротерапії проходять один раз на тиждень (загальна кількість 44 години), тривалість заняття 60 хвилин. Тематичне планування наведене у Таблиці 1.

Таблиця 1.

Тема	Кількість годин
Ознайомлення з поняттям туротерапія	1 год.
Коли я виходжу з дому. Правила соціальної поведінки.	1 год.
Місто. Навчальна екскурсія головною площею міста.	1 год.
Перехід через дорогу.	1 год.
Якщо ви заблукали (практичне заняття на вулиці міста)	1 год.
Навчальна екскурсія на станцію юних натуралістів	1 год.
Навчальна екскурсія в лісопарк.	1 год.
Ознайомлення з громадськими місцями.	1 год.
Навчальна екскурсія в аптеку.	1 год.
Навчальна екскурсія в клінічну лікарню.	1 год.
Навчальна екскурсія в медичну лабораторію.	1 год.
Правила користування громадським транспортом.	1 год.
Навчальна екскурсія на залізничний вокзал.	1 год.
Навчальна екскурсія на автовокзал.	1 год.
Навчальна екскурсія в трамвайно-тролейбусне управління.	1 год.
Правила поведінки біля водойми. Навчальна екскурсія на берег річки Південний Буг.	1 год.
Навчальна екскурсія в продуктовий магазин.	1 год.
Навчальна екскурсія на базар.	1 год.
Навчальна екскурсія в магазин побутової хімії.	1 год.
Навчальна екскурсія в магазин побутової техніки.	1 год.
Навчальна екскурсія в книжковий магазин	1 год.
Навчальна екскурсія в мебельний магазин.	1 год.
Навчальна екскурсія в загальноосвітню школу.	1 год.
Навчальна екскурсія в музичну школу.	1 год.
Навчальна екскурсія в бібліотеку.	1 год.
Навчальна екскурсія в кінотеатр.	1 год.
Навчальна екскурсія на пошту.	1 год.
Навчальна екскурсія в міську раду.	2 год.
Навчальна екскурсія на обласну раду.	1 год.
Навчальна екскурсія в Департамент соціальної політики облдержадміністрації.	1 год.
Навчальна екскурсія на прийом з держслужбовцями.	1 год.
Навчальна екскурсія в піцерію.	1 год.
Навчальна екскурсія у кав'ярню.	1 год.
Навчальна екскурсія на кондитерську фабрику «Рошен».	1 год.
Навчальна екскурсія в приватну пекарню.	1 год.
Навчальна екскурсія в швейне ательє.	1 год.
Навчальна екскурсія в обласний драматичний театр.	1 год.

Навчальна екскурсія в ляльковий театр.	1 год.
Навчальна екскурсія у Вінницьку обласну філармонію.	1 год.
Навчальна екскурсія в парк культури та відпочинку.	1 год.
Навчальна екскурсія у Вінницькій національній аграрний університет.	1 год.
Навчальна екскурсія у Вінницькій державний педагогічний університет.	1 год.
Навчальна екскурсія у Вінницькій національній медичний університет.	1 год.
Навчальна екскурсія у Вінницькій національній аграрний університет.	1 год.
Навчальна екскурсія у Вінницькій міжрегіональний центр професійної реабілітації інвалідів «Поділля».	1 год.
Навчальна екскурсія у Вінницькій обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями «Обрій».	1 год.
Навчальна екскурсія у Вінницькій міський центр соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями «Гармонія».	1 год.
Навчальна екскурсія у туристичну агенцію.	1 год.
Навчальна екскурсія у Вінницький обласний краєзнавчий музей.	1 год.
Навчальна екскурсія у Вінницький обласний художній музей.	1 год.
Навчальна екскурсія у Літературно-меморіальний музей М.М. Коцюбинського	1 год.
Навчальна екскурсія у Національний музей-садибу М.І. Пирогова.	1 год.
Навчальна екскурсія на Вінницьку державну телерадіокомпанію.	1 год.
Узагальнення	1 год.

Список використаних джерел

1. Акатов Л.И. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья / Л.И. Акатов. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 386 с.
2. Бех І.Д. Від волі до особистості. – К.: Україна – Віта, 1995. – 345 с.
3. Випусник: Методичний посібник за програмою післяшкільного навчання для розумово відсталих інвалідів/ Під. ред. Р.І. Кравченко. Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: Знання, 2002. – 352 с.
4. Конвенція про права інвалідів; [неофіційний переклад]/ Резолюція Генеральної Асамблеї ООН №61/106, прийнята 61-ю сесією Генеральної Асамблеї ООН 13 грудня 2006р. – К.: ВГСПО «НАІ України», 2007. – 40 с.
5. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі: О.В. Гаврилов Навчальний посібник.– Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. – 308 с.
6. Посібник з активного відпочинку та туризму для неповносправних. – Л.: Каменярі, 2005. – 152с.
7. Социально-бытовая и трудовая реабилитация инвалидов. – М.:

- Ред. -изд. Центр консорциума «Социальное здоровье России»; [ТЕИС], 1997. – 182 с.
8. Холостова Е. Социальная реабилитация: Учебн. пособие, 4-е изд. / Е.Холостова, Н. Дементьева. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К^о», 2006. – 340 с.
9. Шевцов А. Освітні основи реабілітації: [монографія] / А. Шевцов. – К.: «МП Леся», 2009. – 483 с.

In the article the program content and implementation methodology based on turterapiyi Vinnitsa rehabilitation center for disabled children «Promin».

Keywords: socialization, rehabilitation center, life competence, skills, social behavior, and public places.

Отримано 19.9.2013

УДК 376-053.5-056.263

Ю.М. Сафонова

РЕЧЕВОЕ ПОВЕДЕНИЕ В СИСТЕМЕ ФОРМИРОВАНИЯ ЯЗЫКА КАК СРЕДСТВА ОБЩЕНИЯ У УЧАЩИХСЯ С НАРУШЕНИЕМ СЛУХА

У контексті проблеми формування мовлення як засобу спілкування розглянуто проблему формування мовної поведінки в учнів з порушенням слуху; зроблено міждисциплінарний аналіз поняття «мовленнєва поведінка»; намічені перспективи його використання у сурдопедагогіці.

Ключові слова: мовленнєва поведінка, учні з порушенням слуху, корекційні заняття.

В контексте проблемы формирования языка как средства общения рассмотрена проблема формирования речевого поведения у учащихся с нарушением слуха; дан междисциплинарный анализ понятия «речевое поведение»; намечены перспективы его использования в сурдопедагогике.

Ключевые слова: речевое поведение, учащиеся с нарушением слуха, коррекционные занятия.

В сурдопедагогике проблеме формирования языка как средства